
НАУЧНИ РАДОВИ

UDK: 347.65(497.11)

CERIF: S130

ТИП РАДА: ИЗВОРНИ НАУЧНИ РАД

DOI: 10.5937/PiP2004007D

др **Дејан Б. БУРЂЕВИЋ**^{*}
редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду

ПОЗИВАЊЕ НАСЛЕДНИКА ОГЛАСОМ И НАСЛЕДНОПРАВНИ ПОЛОЖАЈ ДРЖАВЕ У СРПСКОМ ПРАВУ¹

Сажетак

Позивање наследника оglasом представља компромис између испражної начела у оставинском посyујуку и жежње да се оставинска расyрава оконча у разумном року. Ако оставински суд не може да уyврди да ли уyишије посyоји неки yривайнойравни субјектy који би моyао и хyео да наследи или ако сумња да yоред yривайнойравной субјектyа за којеj зна посyоје још неки који имају истyо или jаче yраво на наслеђе, он ће yозвайи yоyенциjалне наследнике да се yриjаве на оglas у року од yодину дана. Последице немоyћносyи да се расветли ко су све yоyенциjални наследници након истyека једноyдишней рока за yриjављивање на оglas у српском yраву су различитyе, у зависносyи од yоyа да ли yада заостyавшиyину yреба доделити yривайнойравном субјектyу или држави. У yакој сyтуацiji оставински суд ће yривайнойравной субјектyа оglasити за наследника, док ће држави yредаити заостyавшиyину на уживање, уз моyћносyи да сyекне својину на yокреyним и нейокреyним сyварима

* Електронска адреса аутора: djurdjevic.pfb@gmail.com.

1 Рад је написан у оквиру пројекта „Идентитетски преобраjај Србије“ за 2020. годину, који се реализује на Правном факултету Универзитета у Београду.

из заоставшићине истеком тироодишњеї, односно десетїоодишњеї рока за одржај, који се рачуна од моменћа остїавиочеве смрћїи.

Након анализе йрактїичних консеквенци йримене наведених йравила, аућор закључује да је законодавац йроїисивањем йосебної наследноїравної режима за државу када се наследници йозивају оїласом њу йривилеїовао као наследника и йиме олакшао йрелазак остїавинске масе из режима йриваїтне у режим јавне својине, шћїо је у суїроїностїи са йринципїом йриваїноїравної каракћера наслећивања. Осим йїоїа, йравила о додељивању заоставшићине на уживање Рейублици Србији су и йравно-доїмаїтски мањкава, јер су у суїроїностїи како са йринципїом универзалне сукцесије и *ex lege* наслећивања (у моменћу остїавиочеве смрћїи нико не йостїаје наследник, йа самим йћим ни соїсћивеник сћварї из заоставшићине), йїако и са оїшћїим сћварноїравним йравилима о сћїицању својине одржајем (омоїућује да субјекћї који држи сћївар као йлодоуживалац истеком одрећених рокова йостїане соїсћивеник).

Кључне речи: Држава као наследник. – Неїознаћїи наследник. – Остїавинска расћїрава. – Позивање наследника оїласом.

I Увод

Да би једно лице постало наследник, неопходно је да правно егзистира, тј. да буде живо у моменту оставиочеве смрти, да буде достојно и способно за наслећивање и да се не одрекне наследства.² Од потенцијалног наследника се не тражи да у оставинском поступку предузима било какву радњу усмерену на то да му обезбеди наследничко својство. Пасивно понашање претендента на наследство, тј. његово пропуштање да до окончања првостепеног оставинског поступка да негативну наследну изјаву, третира се као пријем наследства.³

Таква регулатива, уз принцип да заоставштина прелази на наследнике по сили закона у моменту оставиочеве смрти, отвара могућност да се као претендент на наслеће појави и непознато или одсутно лице.⁴ О непознатом наследнику се говори онда када се не зна да ли уопште постоји потенцијални наследник, док се о одсутном наследнику

2 Вид., уместо свих, са упућивањима: Дејан Ђурђевић, *Инстїићуиције наследної йрава*, Београд, 2015, 60 и даље.

3 Вид. Закон о наслећивању, *Службени йласник РС*, бр. 46/1995, 10/2003 и 6/2015, чл. 219 ст. 1.

4 Вид.: Борислав Благојевић, *Наследно йраво СФРЈ*, Београд, 1964, 44; Nikola Gavella, Vlado Belaj, *Nasljedno pravo*, Zagreb, 2014, 91.

говори у ситуацији у којој оставински суд зна да постоји потенцијални наследник, али не зна његово боравиште.⁵ Истражно начело, на којем се заснива оставински поступак,⁶ налагало би да оставински суд испита све околности везане за постојање наследника и да на основу тако утврђеног чињеничног стања донесе оставинско решење.

Испитивање да ли постоје потенцијални наследници скопчано је са огромним утрошком времена, при чему успех таквог подухвата није загарантован. Да би направио равнотежу⁷ између истражног начела у оставинском поступку и начела поступања у разумном року,⁸ законодавац је предвидео институт позивања наследника огласом. У домаћем законодавству се разликује више ситуација позивања наследника огласом: 1) ако се не зна да ли има наследника; 2) ако се јави сумња у то да учесник у оставинском поступку није најјачи претендент на наследство и да постоје лица која имају јаче или једнако право на наслеђе; 3) ако је непознато боравиште наследника који, притом, нема пуномоћника и 4) када се претендент на наслеђе или његов законски наследник налазе у иностранству, а немају пуномоћника, тако да се достављање није могло извршити. За потребе овог рада биће анализирани прве две ситуације: позивање наследника огласом у случају сумње у постојање потенцијалног наследника са јачим или истим наследним правом и позивање наследника огласом када се не зна да ли има наследника.

5 Вид. Оливер Антић, Зоран Балиновац, *Коментар Закона о наслеђивању*, Београд, 1996, 544.

6 Истражно начело у оставинском поступку значи да је оставински суд овлашћен да утврђује чињенице које учесници у поступку нису изнели, као и да изводи доказе које они нису предложили ако оцени да је утврђивање тих чињеница, односно извођење доказа важно за доношење одлуке о предмету поступка. Ближе о томе вид. Милајло Дика, „Ostavinski postupak“, *Novo nasljednopravno uređenje* (red. Милајло Дика), Zagreb, 2003, 186. У српском праву истражно начело у оставинском поступку није прокламовано на изричит начин, као што је то случај са чланом 181 хрватског Закона о наслеђивању (*Narodne novine*, бр. 40/03, 162/03,35/05, 127/13 и 33/15), али се изводи системским тумачењем одредаба Закона о ванпарничном поступку, *Службени гласник СРС*, бр. 25/82 и 48/88 и *Службени гласник РС*, бр. 46/95, 18/05, 85/12, 45/13, 55/14 и 6/15. Ближе о томе вид.: Д. Ђурђевић, 278–279.

7 N. Gavella, V. Belaj, 91.

8 Начело хитности у спровођењу оставинске расправе проистиче из члана 32 става 1 Устава Републике Србије, који јемчи право на суђење у разумном року. Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006. Закон о ванпарничном поступку на посредан начин предвиђа обавезу надлежних органа да спроводе ванпарничне поступке у разумном року. Наиме, члан 30ж Закона о ванпарничном поступку предвиђа да суд може решењем одузети јавном бележнику спровођење поступка који му је поверен ако, између осталог, неоправдано одуговлачи поступак.

II Позивање наследника огласом у случају сумње у постојање потенцијалног наследника са јачим или истим наследним правом

Оставински суд, односно нотар којем је поверено да спроведе оставинску расправу утврђује чињенице на основу података из смртвонице и изјава које му учесници дају на рочишту оставинске расправе.⁹ У оставинском поступку посебно је наглашен истражни принцип, који се огледа у томе што је оставински суд, односно нотар којем је поверено спровођење оставинског поступка овлашћен да утврђује чињенице које странке нису изнеле у поступку, као и да изводи доказе чије извођење учесници нису предложили, ако оцени да су те чињенице и ти докази релевантни за одлучивање о предмету поступка.¹⁰ С тим у вези, оставински суд, односно нотар којем је поверено спровођење оставинског поступка није везан наводима у смртвоници и изјавама учесника у оставинском поступку о постојању, односно непостојању потенцијалног наследника.¹¹ Ако посумња да постоје још нека лица која би могла бити претенденти на наслеђе, а која имају исто или јаче право на наследство, оставински суд ће позвати сва лица која полажу право на наслеђе да се пријаве у року од годину дана од дана објављивања огласа. Оглас се прибија на огласну таблу суда, објављује се у „Службеном гласнику Републике Србије“, а по потреби и на други начин. Тај други начин може бити и средство информисања стране државе ако оставински суд, односно нотар који спроводи оставински поступак као повереник суда посумња да би потенцијални наследници могли имати боравиште у иностранству.¹² Такође, ако сматра целисходним, оставински суд може објавити оглас и у домаћем средству јавног информисања.¹³

Позивање наследника огласом у таквој ситуацији можемо илустровати конкретним примером. Узмимо да су иза оставиоца остала

9 Вид. Закон о ванпарничном поступку, чл. 117.

10 Вид.: М. Дика, 186; Д. Ђурђевић, 278–279.

11 Milan Kreč, Djuro Pavić, *Komentar Zakona o nasljeđivanju*, Zagreb, 1964, 709.

12 Вид. Закон о ванпарничном поступку (чл. 117 став 5 и чл. 116 ст. 2), који даје могућност да се по потреби оглас објави и „на други начин“. У ситуацији када није познато да ли осим државе постоји још неки наследник, чл. 208 ст. 3 Закона о наслеђивању изричито предвиђа објављивање огласа у одговарајућем иностранном средству информисања ако има наговештаја да је пребивалиште потенцијалног наследника у иностранству. У том смислу вид. и: Гордана Станковић, Милена Трговчевић Прокић, *Коментар Закона о ванпарничном наслеђивању*, Београд, 2015, 497.

13 То проистиче из чл. 117 ст. 5 и чл. 116 ст. 2 Закона о ванпарничном поступку, који даје могућност да се по потреби оглас објави и на „други начин“. У том смислу вид. и: Г. Станковић, М. Трговчевић Прокић, 497; Слободан Сворцан, *Коментар Закона о наслеђивању Србије*, Крагујевац, 2004, 570.

деца оставиоцевог брата. Они приложе доказ да су оставиоцев брат (њихов отац) и оставиоцева сестра (њихова тетка), која је живела у иностранству, умрли пре оставиоца и дају изјаву да тетка нема потомство. Ако оставински суд посумња да деца оставиоцевог брата покушавају да прикрију потомке оставиоцеве сестре да не би с њима делили заоставштину, он објављује оглас којим позива потенцијалне наследнике да се пријаве у року од годину дана.

О позивању наследника огласом суд доноси решење.¹⁴ Оглас мора да садржи два елемента: податке о оставиоцу и позив потенцијалним наследницима да се пријаве у року од годину дана од дана објављивања огласа. Поред ова два елемента, оглас може да садржи и један факултативни елемент, а то је податак о саставу заоставштине, ако је познат у време доношења решења о позивању наследника огласом.¹⁵

Даљи ток поступка зависи од тога да ли се неко пријавио на оглас и ко се пријавио. Ако се на оглас пријаве лица која успеју да докажу да имају исто или јаче наследно право од до тада познатих учесника у оставинском поступку, оставински суд, односно нотар којем је поверено да спроведе оставинску расправу доноси оставинско решење на основу свих релевантних чињеница које је утврдио након пријављивања на оглас.

Иако у Закону о ванпарничном поступку стоји да се огласом позивају „лица која полажу право на наслеђе“, не постоји никаква правна сметња да поводом тог огласа трећа лица (лица која немају никакве правне претензије према заоставштини) саопште оставинском суду, односно нотару којем је поверено да спроведе оставинску расправу чињенице на основу којих би он могао утврдити постојање потенцијалног наследника и податке о њему. На пример, да оставиоцев познаник, који не претендује да добије било шта из заоставштине, пошто прочита оглас пошаље оставинском суду писмо у којем га обавештава да оставилац има унучад у некој страниј земљи и наведе податке о тим унуцима. Истражни принцип који провејава оставинским поступком даје могућност оставинском суду, односно јавном бележнику којем је поверено да спроведе оставински поступак да утврђује такве наводе и на основу њих ствара чињеничну подлогу за доношење мериторне одлуке.

Ако се по истеку једногодишњег рока нико не пријави на оглас, нити се на неки други начин сазнају нове чињенице релевантне за расправљање заоставштине, оставински суд, односно јавни бележник којем је поверено да спроведе оставинску расправу доноси оставинско решење на основу података којима располаже.¹⁶ У пракси ће то значити

14 Г. Станковић, М. Трговчевић Прокић, 497.

15 *Ibid.*

16 Вид. Закон о ванпарничном поступку, чл. 116 ст. 4.

да ће расправити заоставштину као да не постоје лица ради којих је донео решење о позивању потенцијалних наследника огласом. У горе наведеном примеру, оставински суд, односно нотар којем је поверено да спроведе оставинску расправу утврдио би да оставиочева сестра нема потомства и донео би решење којим за наследнике оглашава потомке оставиоcheвог брата.

Иако је у оставинском поступку постојала *non liquet* ситуација, тј. иако није довољно разјашњено ко су сви потенцијални оставиочеви наследници, непријављивање на оглас у законом предвиђеном року ствара претпоставку да не постоје други претенденти на наслеђе сем оних чије је постојање утврђено у поступку. Та претпоставка је оборива. Ако би се у наведеном примеру појавили потомци оставиоcheве сестре, они би имали две могућности да остваре своје право на наслеђе. Прва могућност је да уложе жалбу против оставинског решења због погрешног или непотпуно утврђеног чињеничног стања.¹⁷ Али, то је могуће само док оставинско решење не постане правноснажно, тј. док не истекне рок за жалбу. Након правноснажности оставинског решења, потомак оставиоcheве сестре може против лица која су оставинским решењем оглашена за наследнике да подигне наследноправни захтев, јер, с обзиром на то да није учествовао у оставинском поступку, он није везан правноснажним оставинским решењем.¹⁸ Наследноправни захтев је кондемпнаторна тужба којом тужилац (прави наследник), на основу бољег или истоветног наследноправног положаја, тражи од туженог (привидни наследник или делимично привидни наследник) уступање целокупне заоставштине или њеног аликвотног дела.¹⁹ Наследноправни захтев у српском праву не застарева,²⁰ али то не значи да је успех тужиоца загарантован. Наиме, привидни наследник може ставити приговор да је покретне и непокретне ствари из заоставштине стекао одржајем, тако да ако прави наследник подигне наследноправни захтев након двадесет година од доношења оставинског решења, велика је вероватноћа да ће тај тужбени захтев бити одбијен.²¹

17 О жалби као редовном леку у оставинском поступку вид., уместо свих, са упућивањима: Д. Ђурђевић, 315 и даље.

18 О границама правноснажности оставинског решења, вид., уместо свих, са упућивањима: *Ibid.*, 313 и даље.

19 Вид. Helmut Koziol, Rudolf Welsler, *Bürgerliches Recht, Band II – Schuldrecht, Erbrecht*, Wien, 2007, 582.

20 Вид. Закон о наслеђивању, чл. 221.

21 Вид., уместо свих: О. Антић, З. Балиновац, 585 и даље.

III Позивање наследника огласом у случају када суд не зна да ли постоје наследници

У животу је могуће да иза оставиоца не остане нико ко би могао или хтео да га наследи. С тим у вези треба разликовати две ситуације. Прва ситуација постоји онда када оставински суд, односно нотар којем је поверено да спроведе оставински поступак утврди да иза оставиоца није остао ниједан законски или тестаментарни наследник који би могао или хтео да га наследи. На пример, у поступку за расправљање заоставштине је утврђено да је оставиља удовица без потомака, да су њени родитељи, дедови и бабе умрли пре ње, као и да оставиља и њени родитељи никада нису имали браће нити сестара. Ако је при томе утврђено да је оставиља била неписмена, те да није могла да сачини ниједан приватни тестамент, а нико од надлежних ималаца јавних овлашћења (јавни бележници, основни судови) није пријавио чињеницу сачињавања тестаamenta, у наведеном примеру неспорно је да иза оставиље није остало ниједно лице из круга законских наследника, као и да нема тестаментарних наследника. У том случају, оставински суд, односно нотар којем је поверено да спроведе оставинску расправу доноси решење којим за наследника оглашава Републику Србију.²² При таквом сплету догађаја, Република Србија има наследноправни положај који се не разликује много од наследноправног положаја приватноправних субјеката који су оглашени за наследнике. Заправо, једина разлика огледа се у томе што Република Србија у таквој ситуацији није могла да се одрекне наследства.²³ Република Србија постаје наследник оставиоца у моменту његове смрти, па самим тим на њу од тог момента прелазе сва права и обавезе из оставинске масе. Другим речима, Република Србија постаје неограничени ималац свих права и обавеза из оставинске масе. То, наравно, не искључује могућност да ако се појави наследник, за којег се није знало у моменту вођења оставинске расправе, он против државе подигне наследноправни захтев по општим наследноправним правилима и исходује предају оставинске масе на основу јачег наследног права.

Ситуација је другачија када постојање наследника представља *non liquet* ситуацију, тј. када оставински суд, односно нотар којем је поверено да спроведе оставинску расправу не може да утврди нити да постоје нити да не постоје потенцијални наследници. Реч је о ситуацијама у којима оставински суд, односно нотар којем је поверено да спроведе оставинску расправу не добије никакве чињенице нити доказе на

22 Вид. Закон о наслеђивању, чл. 21 ст. 1.

23 Вид. Закон о наслеђивању, чл. 21 ст. 2.

основу којих би утврдио ко су наследници, односно на основу којих би са сигурношћу утврдио да иза оставиоца није остало ниједно лице које би могло и хтело да наследи.

У том случају се доноси решење о позивању наследника огласом.²⁴ Као и у претходној ситуацији, оглас се прибија на огласну таблу суда, објављује се у „Службеном гласнику Републике Србије“, а по потреби и на други начин. Законодавац предвиђа да се, ако има наговештаја да је пребивалиште или боравиште потенцијалног наследника у иностранству, оглас објави и у средствима информисања стране државе. Као и у претходној ситуацији, рок у којем потенцијални наследници могу да се пријаве на оглас износи годину дана. Даљи ток поступка зависи од тога шта се дешава по истеку једногодишњег рока за пријављивање потенцијалног наследника.

Законодавац прописује да „кад се по истеку рока од једне године од најкасније објављеног огласа не пријави ниједан наследник, суд ће донети решење којим заоставштину предаје на уживање Републици Србији.“²⁵ Пре свега, наведена одредба са процесно-правног становишта није коректно формулисана. Ако би се наведено законско правило дословно тумачило, онда би из тога произашло да се решење којим се заоставштину предаје на уживање Републици Србији доноси онда када се ниједан од потенцијалних наследника у року не пријави на оглас. Такав закључак био би погрешан ако се има у виду истражни принцип, који доминира оставинским поступком. Претпоставка за доношење решења којим се заоставштину предаје на уживање Републици Србији није непријављивање потенцијалних наследника по истеку једногодишњег рока, већ опстанак *non liquet* ситуације у погледу постојања наследника по истеку тог рока. Другим речима, након истека једногодишњег рока могуће су три опције.

Прва је да оставински суд, односно нотар којем је поверено спровођење оставинског поступка након истека једногодишњег рока, а на основу тога што се неко од потенцијалних наследника пријавио на оглас, на основу обавештења трећих лица или на било који други начин, стекне сазнања о томе ко су оставиочеви законски наследници. Тада ће донети решење којем за наследнике оглашава та лица.

Друга ситуација је да по истеку једногодишњег рока оставински суд, односно нотар којем је поверено спровођење оставинског поступка сазнају за чињенице и доказе на основу којих на несумњив начин могу утврдити да иза оставиоца није остало ниједно лице које би могло и хтело да га наследи. Тада ће се донети решење којим се Република Србија оглашава за наследнике.

24 Вид. Закон о наслеђивању, чл. 208.

25 Вид. Закон о наслеђивању, чл. 209.

Трећа ситуација јесте она када и након истека једногодишњег рока оставински суд, односно нотар којем је поверено спровођење оставинске расправе не може да утврди да ли иза оставиоца има или нема лица која би могла да га наследе. Тек тада је испуњена претпоставка из члана 209 става 1 Закона о наслеђивању да се донесе решење којим се заоставштина предаје на уживање Републици Србији. За примену члана 209 става 1 Закона о наслеђивању није релевантно то што се нико није пријавио на оглас, већ је меродавна околност то што је релевантна чињеница која се тиче постојања наследника и даље остала нерасветљена.

То можемо илустровати на конкретном примеру. Узмимо да се на оглас, који је, између осталог, објављен у немачким медијима, пријавио оставиочев брат од стрица који је дао негативну наследну изјаву и који је на рочишту за оставинску расправу изјавио да има сазнања да оставиочева мајка има две сестре у Немачкој, али да не зна ништа више о њима (ко су, где су и да ли имају потомства). У овом примеру, упркос томе што се потенцијални наследник пријавио на оглас и дао негативну наследну изјаву, релевантне чињенице везане за постојање наследника и даље су остале неутврђене, тако да ће по истеку једногодишњег рока морати да се донесе решење којим се заоставштина предаје на уживање Републици Србији.

Закон о наслеђивању у члану 209 ставу 2 предвиђа да Република Србија стиче својину на покретним стварима у року од три, а на непокретним стварима у року од десет година. Рок се не рачуна од момента када је надлежни правобранилац примио решење којим се заоставштина додељује на уживање Републици Србији, већ од тренутка оставиоачеве смрти.

IV Критике законског решења

Законском решењу, по којем се у ситуацији када по истеку једногодишњег рока за пријављивање наследника који су позвани огласом заоставштина додељује на уживање Републици Србији, која потом одржајем стиче својину на тој оставинској маси, могу се упутити озбиљне критике – како правно-политичке, тако и правно-догматске.

1. Правно-политички недостаци

Прво питање које се поставља када се анализирају законска правила српског права о позивању наследника огласом, тиче се прописивања посебног правног режима онда када се као потенцијални наследник појављује држава. Специфичност наследноправног положаја државе при-

ликом позивања наследника огласом најбоље се уочава када се упореде следеће две ситуације.

Прва ситуација јесте она када је једини учесник у оставинском поступку оставиочев брат од стрица, а оставински суд, односно нотар којем је поверено спровођење оставинске расправе не може са сигурношћу да утврди да ли постоје још неки наследници. У тој ситуацији примењује се члан 117 став 5 Закона о ванпарничном поступку и доноси се решење о позивању потенцијалних наследника огласом. Ако по истеку једногодишњег рока суд и даље не може са сигурношћу да утврди да ли постоје или не постоје још неки наследници, он доноси оставинско решење и оставиочевог брата од стрица оглашава за наследника.

Друга ситуација постоји онда када је једини учесник у оставинском поступку Република Србија, при чему оставински суд, односно нотар којем је поверено спровођење оставинске расправе не може са сигурношћу да утврди да ли постоје још неки потенцијални законски или тестаментарни наследници. У тој ситуацији примењује се чл. 208 и 209 Закона о наслеђивању, који такође предвиђа доношење решења о позивању потенцијалних наследника огласом, али са једном битном разликом, која се огледа у томе што су сасвим другачије последице немогућности да се и након истека једногодишњег рока расветли питање да ли осим државе постоје још неки наследници. У тој ситуацији не доноси се решење којим се Република Србија оглашава за наследника, већ решење којим се заоставштина предаје на уживање Републици Србији, уз могућност да по истеку рокова за одржај држава постане неограничени ималац ствари и права из оставинске масе.

Наведено законско решење, којим се прописује посебан наследно-правни режим државе у случају позивања наследника огласом, уведено је у српски правни систем Законом о наслеђивању из 1995. године.²⁶ Редактори тог закона нису дали детаљно објашњење те законске новине, оставивши да се нагађа шта је законодавац желео том новином да постигне.²⁷

Приликом уређења наследноправног положаја државе, српски законодавац се традиционално приклонио моделу по којем је држава последњи законски наследник.²⁸ Правила о наследноправном положају

26 Савезни Закон о наслеђивању из 1955. године није предвиђао посебан наследно-правни режим државе у случају позивања наследника огласом. Савезни Закон о наслеђивању, *Службени лист ФНРЈ*, бр 20/55, чл. 217.

27 У образложењу Главе пете (чл. 206–237) Предлога Закона о наслеђивању, који је Влада Републике Србије упутила Народној Скупштини 9. марта 1995. године (05 број: 011-590/98, 56), стоји да у том делу Закона нема битнијих измена у односу на Закон о наслеђивању из 1974. године.

28 Ближе о томе вид. Оливер Антић, „Држава као наследник“, *Анали Правној факултету у Београду*, бр. 1–3/1991, 24 и даље.

државе настала су као компромис између приватноправног карактера наслеђивања и функције реда коју треба да обезбеди наследно право.²⁹ Приватноправни карактер наслеђивања огледа се у томе што оно треба да очува приватну својину и имовину. Установа наслеђивања обезбеђује да приватна имовина коју је поседовало неко физичко лице након његове смрти и даље остане приватна имовина коју ће поседовати други приватноправни субјект. Законодавац је афирмисао приватноправни карактер наслеђивања тако што је дао оставиоцу могућност да путем тестаментa одреди своје наследнике, као и тиме што је предвидео широк круг законских наследника који се могу позвати на наслеђе ако оставилац није сачинио тестамент.³⁰ Међутим, ако иза оставиоца није остао ниједан законски или тестаментарни наследник који би могао и хтео да га наследи, функција реда и потреба да се обезбеди одређени поредак сукцесије налажу да се оставинска маса ипак додели некоме ко би обезбедио да се у правном промету уредно обављају сви послови поводом оставиоцеве имовине. Тај неко је држава. Сврставањем државе на место последњег законског наследника, законодавац је обезбедио да се очува континуитет свих грађанскоправних односа у којима се оставилац за живота налазио. Такво решење је и у интересу трећих лица – на пример, оставиоцевих поверилаца који могу од државе као наследника наплатити своја потраживања према оставиоцу.³¹ Потреба да се обезбеди правичан поредак сукцесије и функција реда налагали су да држава у начелу има исти наследноправни положај као и било који други законски наследник.³² Одступања од тог правила (на пример, немогућност државе да се одрекне законског наследног дела) последица су чињенице да је држава последњи законски наследник, иза којег не постоји нико ко би наследио уместо ње.³³

Остаје да се размотри који разлози су мотивисали српског законодавца да приликом позивања наследника огласом предвиди посебан правни режим за државу. Као *ratio legis* таквог решења могла би се истаћи тежња законодавца да афирмише приватноправни карактер наслеђивања. Ако је у недовољно разјашњеним околностима око постојања наследника претендент на наслеђе приватноправни субјект, оставински суд ће га огласити за наследника, али ако је претендент држава, правни поредак неће дозволити да оставинска маса одмах пређе у режим јавне својине,

29 Вид. уместо свих: Knut Werner Lange, *Erbrecht*, München, 2011, 204 и даље.

30 Вид. Carsten Thomas Ebenroth, *Erbrecht*, München, 1992, 25. Упор. Михаило Константиновић, „Тенденција модерних законодавстава у смислу ограничења права на наслеђивање“, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 3–4/1982, 351 и даље.

31 Вид. Dirk Olzen, *Erbrecht*, Berlin, 2009, 72.

32 Вид. Kurt Rebmann, Franz Jürgen Säcker, Roland Rixecker (Hrsg.), *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, München, 2004, 211.

33 Вид. Winfried Schlüter, *Erbrecht*, München, 2000, 46–47.

већ ће сачекати да истекну рокови за одржај, чиме даје шансу непознатим наследницима да исходују предају заоставштине.

Али, то тако делује само на први поглед. Ако се наведена правила сагледају кроз призму њихове практичне примене, онда се долази до закључка да је тим правилима држава привилегована у односу на приватноправне субјекте.

Узмимо да по истеку једногодишњег рока, у којем потенцијални наследници треба да се пријаве на оглас, оставински суд донесе решење којем за наследника огласи неког оставиочевог сродника из круга законских наследника. Други законски наследник, који има јаче наследно право, а који се није пријавио на оглас и чије постојање оставински суд није утврдио, може да подигне наследноправни захтев против наследника који је оглашен оставинским решењем. Наследноправни захтев правог наследника остаће без успеха ако привидни наследник стекне својину одржајем.³⁴ Државина привидног наследника, који је својство наследника стекао на основу незаконитог оставинског решења, је незаконита, тако да он може да стиче својину само ванредним одржајем, који износи десет година за покретне и двадесет година за непокретне ствари.³⁵ Осим тога, привидни наследник се не сматра спиритуализованим држаоцем у смислу члана 73 Закона о основама својинскоправних односа, јер није наследник.³⁶ Због тога, рокови за ванредни одржај, када је у питању привидни наследник, не теку од момента оставиочеве смрти, већ од тренутка када је привидни наследник засновао ефективну фактичку власт на стварима из оставинске масе. Из изложеног се може извести следећи закључак: ако је заоставштина након позивања наследника огласом додељена приватноправном субјекту, прави наследник (који се није пријавио на оглас и чије постојање није утврђено у оставинском поступку) може са сигурношћу рачунати на то да ће повратити покретне и непокретне ствари из оставинске масе ако подигне наследноправни захтев у року од десет година од момента када је привидни наследник на тим стварима засновао ефективну фактичку власт.

Даље ћемо анализирати како ситуација стоји када је држави додељена заоставштина на уживање, зато што по истеку једногодишњег рока за пријављивање потенцијалних наследника на оглас оставински суд није утврдио да ли постоје или не постоје потенцијални наследници. Држава ће бити плодоуживалац на покретним стварима из оста-

34 Вид. О. Антић, З. Балиновац, 585 и даље.

35 Вид. О. Антић, З. Балиновац, 587.

36 Члан 73 Закона о основама својинскоправних односа предвиђа да „наследник (подвукао Д. Ђ.) постаје држалац у тренутку отварања наслеђа, без обзира на то када је стекао фактичку власт на ствари.“ Закон о основама својинскоправних односа, *Службени лист СФРЈ*, бр. 6/80 и 36/90, *Службени лист СРЈ*, бр. 29/96 и *Службени листник РС*, бр. 115/2005.

винске масе три године, а на непокретним стварима десет година, а по истеку тих рокова постаје сопственик. При томе, рокови за одржај се не рачунају од момента када је решење о предаји заоставштине на уживање Републици Србији постало правноснажно, већ од момента оставиочеве смрти. Када истекне десет година од оставиочеве смрти, држава има могућност да захтев правог наследника за предају оставинске масе одбије перемторним приговором *exceptio posterioris dominii*.

Када ствари сагледамо из ове визуре, онда се као недвосмислен намеће закључак да је, у ситуацији када стиче заоставштину након неуспешног позивања потенцијалних наследника огласом, држава привилегована у односу на остале наследнике. Ако је законодавац тежио да прописивањем посебног наследноправног режима за државу када се наследници позивају огласом афирмише приватноправни карактер наслеђивања и да пружи још једну шансу да се нађу прави наследници који би спречили прелазак оставинске масе у режим јавне својине, он је то нормирао на начин који је постигао супротан ефекат. Привилеговао је државу као наследника и олакшао је прелазак оставинске масе из режима приватне у режим јавне својине.

Остаје да се размотри како то све изгледа са аспекта отуђења ствари и права из заоставштине трећим лицима. Када приватноправни субјект постане привидни наследник, услед тога што у поступку за расправљање заоставштине након истека једногодишњег рока није утврђено постојање правог наследника, тај привидни наследник може да отуђује ствари и права из оставинске масе јер поседује оставинско решење, које, иако незаконито, њему омогућује да се у правном промету легитимише као сопственик. Сингуларни сукцесори привидног наследника, према становишту српског права, не стичу својину, већ треба да сачекају истек рокова за одржај.³⁷ Не постоји препрека да државина сингуларних сукцесора привидног наследника буде законита, тако да они могу стећи својину истеком рокова за редовни одржај. Држава као плодуживалац не може да отуђује ствари из заоставштине трећим лицима.

Тако посматрано, чини се да је са аспекта отуђења ствари из оставинске масе трећим лицима положај привидног наследника бољи када је заоставштину предата на уживање Републици Србији. Али, ако се има у виду да Република Србија стиче својину истеком трогодишњег, односно десетогодишњег рока који се рачуна од момента оставиочеве смрти, а савесни, законити и невициозни сингуларни сукцесори привидног наследника треба да чекају да истекне трогодишњи, односно десетогодишњи рок од момента када су им ствари из оставинске масе

37 Ближе о томе вид. Дејан Ђурђевић, „Поуздање у тачност правноснажног оставинског решења“, *Идентификациони пројекат Србије – крилози пројекти 2019. године* (ур. Ивана Крстић, Вања Бајовић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2020, 137 и даље.

предате у државину, онда је то само још један аргумент у прилог становишту да је српски законодавац привилеговао државу у ситуацији када након истека рока за пријављивање наследника на оглас оставински суд, односно нотар којем је поверено да спроведе оставински поступак није успео да утврди да ли постоје или не постоје још неки наследници.

2. Правно-догматски недостаци

У случају да се по истеку једногодишњег рока за пријављивање потенцијалних наследника на оглас не може утврдити да ли постоје наследници, законодавац предвиђа да се заоставштина предаје на уживање Републици Србији. Плодоуживање је стварно право на туђој ствари (*iura in re aliena*).³⁸ Плодоуживалац има право да ствар држи, употребљава, да прибира натуралне и цивилне плодове које та ствар даје. Плодоуживање подразумева да постоји још неки правни субјект који има својину (*nuda proprietas*). Поставља се питање: када суд донесе решење којим предаје заоставштину на уживање Републици Србији – ко је сопственик? Ко има право својине на тим стварима? Ко има својство оставиоцевог универзалног сукцесора?

Неки од основних принципа на којима се заснива српско наследно право јесу обавезност универзалне сукцесије и *ex lege* наслеђивање.³⁹ Суштина тих принципа се огледа у томе што мора постојати макар једно лице које ће постати оставиоцев универзални сукцесор. На универзалног сукцесора заоставштина прелази као целина (*per universitatem*), тако да тај универзални сукцесор ступа у укупност свих права и обавеза оставиоца (*succedit in universum ius*) чиме се спречава да ствари из заоставштине остану без власника, да оставиочева потраживања остану без повериоца. Обавезношћу универзалне сукцесије обезбеђује се најважији правнополитички циљ наследног права – правни континуитет у оставиоцевим имовинским односима. Правило по којем држава наслеђује оставиоца као последњи законски наследник управо је и предвиђено да би се обезбедила универзална сукцесија. Прописујући правило из члана 209 Закона о наслеђивању законодавац је дерогирао једну од основних правнополитичких премиса на којој се заснива српско наследно право, као и правило о наследноправном положају државе.⁴⁰

38 Вид., уместо свих: Обрен Станковић, Миодраг Орлић, *Стварно право*, Београд, 2001, 216 и даље.

39 Вид., уместо свих, са упућивањима: Д. Ђурђевић (2015), 28 и даље.

40 Недоследност се види у Образложењу Предлога Закона о наслеђивању (Влада РС, 05 број: 011-590/98, 50–51), где стоји да законодавац инсистира на стриктном приватно-правном положају државе у области наследног права и да одређује државу као деривативног стицаоца заоставштине, да би се у наставку истакло да „Србија може бити уживалац с тенденцијом стицања наслеђа у својину, али оргинарним, а не деривативним путем.“

Осим тога, у српском праву важи начело наслеђивања по сили закона – у моменту оставиоачеве смрти заоставштина прелази на његовог наследника. Кад оставилац умре, истог момента његов претендент на наслеђе стиче својство наследника.⁴¹ На тај начин се обезбеђује потпуни континуитет у оставиоачевим правним односима, јер његова права и обавезе ни у једном тренутку не остају без титулара.⁴² Правило из члана 208 Закона о наслеђивању негира овај принцип. По том правилу, када се заоставштина додељује држави зато што суд и након позивања наследника огласом не може да утврди да ли постоје потенцијални наследници, док траје трогодишњи, односно десетогодишњи рок за одржај – заоставштина је без наследника, тј. без титулара.

Решење из члана 208 Закона о наслеђивању је правно-догматски недоследно и са становишта норми стварног права. Институт стицања својине одржајем има за циљ да омогући својинском држаоцу, чија је државина поседовала одређене квалитете (савесност и/или законитост и невициозност) да по истеку одређеног времена постане сопственик.⁴³ Нужна претпоставка за одржај је постојање савесне својинске државине. Својину одржајем може стећи само онај држалац који фактички врши право својине. Још је Српски грађански законик у § 927 предвиђао да се одржајем не може користити онај „који ствар не држи у своје име, нити са онаквим основом који би по закону довољан био за прибављање права; тако ствари заложене, узајмљене на оставу или на уживање дате, не прибављају се одржајем.“ То неспорно правило стварног права члан 208 Закона о наслеђивању брутално је погазио прописујући да држава као плодоуживалац заоставштине стиче својину истеком рокова за одржај.

V Закључак

Позивање наследника огласом представља компромис између истражног начела у оставинском поступку и тежње да се оставинска расправа оконча у разумном року. Ако оставински суд не може да утврди да ли уопште постоји неки приватноправни субјект који би могао и хтео да наследи, или ако сумња да поред приватноправног субјекта за којег зна постоје још неки који имају исто или јаче право на наслеђе, он ће позвати потенцијалне наследнике да се пријаве на оглас у року од годину дана. Последице немогућности да се расветли ко су све потенцијални наследници након истека једногодишњег рока за пријављивање на оглас у српском праву су различите, у зависности од тога да ли у таквој

41 О разлозима за увођење тог принципа у српско право вид. Михаило Константиновић, „Опште напомене уз Тезе за предпројект закона о наслеђивању“, *Анали Правној факултету у Београду*, бр. 3–4/1982, 476 и даље.

42 Вид. уместо свих: Mathias Schmoeckel, *Erbrecht*, Baden-Baden, 2014, 32–34.

43 Вид. О. Станковић, М. Орлић, 84 и даље.

ситуацији заоставштину треба доделити приватноправном субјекту или држави. Приватноправног субјекта оставински суд оглашава за наследника, док држави предаје заоставштину на уживање, уз могућност да стекне својину на покретним и непокретним стварима из заоставштине истеком трогодишњег, односно десетогодишњег рока за одржај, који се рачуна од момента оставиочеве смрти.

Таквим решењем законодавац је вероватно желео да афирмише приватноправни карактер наслеђивања. Ако је у недовољно разјашњеним околностима око постојања наследника претендент на наслеђе приватноправни субјект, оставински суд ће га огласити за наследника, али ако је претендент држава, правни поредак неће дозволити да оставинска маса одмах пређе у режим јавне својине, већ ће сачекати да истекну рокови за одржај, чиме даје шансу непознатим наследницима да исходују предају заоставштине. Међутим, цео тај концепт законодавац је веома лоше разрадио, чиме је постигао управо супротан ефекат: привилеговао је државу као наследника и тиме олакшао прелазак оставинске масе из режима приватне у режим јавне својине, што је у супротности са принципом приватноправног карактера наслеђивања. Осим тога, правила о додељивању заоставштине на уживање Републици Србији су и правно-догматски мањкава, јер су у супротности како са принципом универзалне сукцесије и *ex lege* наслеђивања (у моменту оставиочеве смрти нико не постаје наследник, па самим тим ни сопственик ствари из заоставштине), тако и са општим стварноправним правилима о стицању својине одржајем (омогућује да субјект који држи ствар као плодоуживалац истеком одређених рокова постане сопственик).

Коришћена литература

- Антић Оливер, Балиновац Зоран, *Коментар Закона о наслеђивању*, Београд, 1996.
- Антић Оливер, „Држава као наследник“, *Анали Правној факултету у Београду*, бр. 1–3/1991.
- Благојевић Борислав, *Наследно право СФРЈ*, Београд, 1964.
- Gavella Nikola, Belaj Vlado, *Nasljedno pravo*, Zagreb, 2014.
- Dika Mihajlo, „Ostavinski postupak“, *Novo nasljednopravno uređenje* (red. Mihajlo Dika), Zagreb, 2003.
- Ђурђевић Дејан, *Институције наследној праву*, Београд, 2015.
- Ђурђевић Дејан, „Поуздање у тачност правноснажног оставинског решења“, *Идентификациони преображај Србије – ирилози пројекти 2019. године* (ур. Ивана Крстић, Вања Бајовић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2020.

- Ebenroth Carsten Thomas, *Erbrecht*, München, 1992.
- Koziol Helmut, Welser Rudolf, *Bürgerliches Recht, Band II – Schuldrecht, Erbrecht*, Wien, 2007.
- Константиновић Михаило, „Опште напомене уз Тезе за предпројект закона о наслеђивању“, *Анали Правној факултету у Београду*, бр. 3–4/1982.
- Константиновић Михаило, „Тенденција модерних законодавстава у смислу ограничења права на наслеђивање“, *Анали Правној факултету у Београду*, бр. 3–4/1982.
- Kreč Milan, Pavić Djuro, *Komentar Zakona o nasljeđivanju*, Zagreb, 1964.
- Lange Knut Werner, *Erbrecht*, München, 2011.
- Olzen Dirk, *Erbrecht*, Berlin, 2009.
- Rebmann Kurt, Säcker Franz Jürgen, Rixecker Roland (Hrsg.), *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, München, 2004.
- Сворцан Слободан, *Коментар Закона о наслеђивању Србије*, Крагујевац, 2004.
- Станковић Гордана, Трговчевић Прокић Милена, *Коментар Закона о ванбрачном наслеђивању*, Београд, 2015.
- Станковић Обрен, Орлић Миодраг, *Сиварно право*, Београд, 2001.
- Schlüter Winfried, *Erbrecht*, München, 2000.
- Schmoeckel Mathias, *Erbrecht*, Baden-Baden, 2014.

Dejan B. ĐURĐEVIĆ, PhD

Full Professor at the University of Belgrade Faculty of Law

PUBLIC INVITATION TO THE HEIRS IN PROBATE PROCEEDINGS AND THE STATE AS AN HEIR IN SERBIAN LAW

Summary

If it is unknown to the court whether the decedent has any heirs, or if the court suspects that the person who has a claim on the inheritance may not be the only or the closest relative of the decedent, the court shall publish a notice inviting people who have a claim on the inheritance to report to the court within one year from the publication of the notice. The public notice or invitation to

the possible unknown heirs represents a compromise between the investigative principle in the probate proceedings and the need to bring such proceedings to an end within reasonable time. Following the public invitation by the court, the consequences of failure to identify all possible remaining inheritors shall depend on the identity of the known heir(s). If the known heir is a private entity, the court will declare them as heir. But, if the sole inheritor is the State, it will only acquire the usufruct of the estate, not legal ownership, with the possibility of acquisition of a title or right to property by uninterrupted and undisputed possession for a prescribed term of three years for movables and ten years for real estate. These time limits run from the moment of the decedent's death.

After examining the practical consequences of these rules, the author concludes that, by prescribing a special regime of succession for the State as inheritor when the unknown heirs are invited by public notice, the legislator has put the State in a privileged legal position in comparison to private entities. The special regime facilitates the transition of the estate from private to public ownership, which is contrary to the principle of the private legal nature of succession. In addition, the rules for allocating inheritance to the State are legally and dogmatically deficient because they are contrary to the principle of universal succession and ex lege inheritance (since at the moment of the decedent's death no one becomes the heir and the legal owner of the estate) and with the general rules on the acquisition of property by acquisitive prescription (as the existing rules enable the usufructuary to become the owner after the passage of the prescribed time period).

Key words: *State as an Heir. – Unknown Heir. – Probate Proceedings. – Public Invitation to the Heirs.*

Датум пријема рада: 1. 12. 2020.

Датум прихватања рада: 15. 12. 2020.